

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री प्रकाश वस्ती
माननीय न्यायाधीश श्री डा. भरतबहादुर कार्की
आदेश

०६९-WO-१३१६

काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ७ स्थित रहेको बीमा
समितिको कार्यकारी निर्देशक विनोद अर्याल -----१ } निवेदक

विरुद्ध

नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरबार -----१
बीमा समिति, चावाहिल काठमाडौं -----१
ऐ. का अध्यक्ष एवम् छानवीन समितिका संयोजक प्रा.डा. फत्तबहादुर के.सी. - १
बीमा समिति एवम् छानवीन समितिका सदस्य ढुण्डिराज पोखरेल ----- १
बीमा समिति एवम् छानवीन समितिका सदस्य नरेन्द्रमान श्रेष्ठ -----१
बीमा समितिका सदस्य सुरजविक्रम शाही -----१
बीमा समितिका सदस्य मदन खरेल -----१ } विपक्षी

मुद्दा : उत्प्रेषण समेत ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ र १०७ (२) बमोजिम यस अदालत समक्ष परेको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवम् ठहर यस प्रकार छ :-

म निवेदक बीमा समितिको कार्यकारी निर्देशक पदको लागि खुल्ला प्रतियोगिताबाट छनौट भई बीमा समितिको मिति २०६८।१०।२९ को बैठकको निर्णयबाट म नियुक्त भएको हुँ । म बीमा समितिको कर्मचारी सेवा शर्त विनियमावली, २०६८ अनुसार कार्यकारी पदमा नियुक्त भई कार्य गरी आएको अवस्थामा बीमा क्षेत्रसँग सम्बन्धित सरोकार समितिले मेरा विरूद्धमा मिति २०६९।१२।२५ मा उजूरी दिएको भनी बीमा समितिको मिति २०६९।१२।२९ मा बसेको बैठकबाट छानवीन समिति गठन गरिएको रहेछ । उक्त छानवीन समितिले छानवीन गरे नगरेको भन्ने सम्बन्धमा मलाई हालसम्म कुनै जानकारी प्राप्त भएको छैन । यसै अवस्थामा अर्थ मन्त्रालयमा मेराविरूद्धमा उजूरी परेको भनी उजूरी गर्ने व्यक्ति र विषय समेतलाई गोप्य राखी उक्त उजूरीका सम्बन्धमा छानवीन गरी प्रतिवेदन पठाउनु भनी बीमा समितिलाई अर्थ मन्त्रालयबाट पत्र आएको र उक्त पत्रको आधारमा बीमा समितिले बीमा समितिका अध्यक्ष प्रा.डा. फत्तबहादुर के.सी. को संयोजकत्वमा समितिका सदस्यहरू ढुण्डिराज पोखरेल र नरेन्द्रमान श्रेष्ठ रहेको तीन सदस्यीय छानवीनसमिति गठन भई समितिले छानवीन गरी त्यसको प्रतिवेदन अर्थ मन्त्रालयमा पेश गरेको रहेछ । उक्त समितिले दिएको प्रतिवेदनको आधारमा मलाई विभागीय कारवाई गर्नुपर्ने देखिएको भन्दै सात दिनभित्र सफाई पेश गर्नु भनी बीमा समितिबाट स्पष्टीकरण सोधियो । मैले समयमा नै स्पष्टीकरण पेश गरेकोमा स्पष्टीकरण सन्तोषजनक नभएको भनी पुनः तीन दिनभित्र अर्को स्पष्टीकरण पेश गर्नु भनी मिति २०७०।३।१ को कान्तिपुर राष्ट्रिय दैनिक पत्रिका समेतबाट सूचना प्रकाशित गर्ने कार्य विपक्षीहरूबाट भयो । विपक्षी बीमा समितिका पाँच जना सदस्यहरू मध्येका तीन जना सदस्यहरू नै छानवीन समितिमा बसी मेरा विरूद्धमा छानवीन गरी प्रतिवेदन पेश गर्ने र सो प्रतिवेदनको आधारमा छानवीन समितिमा रहेका सदस्यहरू नै बहुमत रहेको बीमा समितिबाट स्पष्टीकरण सोधी मैले पेश गरेको स्पष्टीकरणलाई चित्तबुझ्दो नभएको भनी पुनः अर्को स्पष्टीकरण सोध्ने कार्यले विपक्षीहरूले मलाई गैरकानूनी

तवरले सेवाबाट हटाउने नै उद्देश्य बोकी स्पष्टीकरण सोधिएको स्पष्ट हुन्छ । अर्थ मन्त्रालयले मउपर छानविनको लागि बीमा समितिलाई दिएको निर्देशन र छानवीन समिति र स्पष्टीकरण सोध्ने कार्यमा समेत एकै सदस्यहरू बसी गरिएको निर्णय र कार्यहरू प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त, बीमा ऐन, विनियमावली एवम् कानूनका मान्य सिद्धान्तको विपरीत भएको छ । यसरी गैरकानूनी तवरमा गरिएका काम कारवाही र छानवीन प्रक्रियाबाट विपक्षीहरूले मलाई सेवाबाट हटाउने सक्ने प्रबल अवस्था रहेको र बीमा समिति कर्मचारी सेवा नियमावली, २०६८ द्वारा प्रदत्त वैकल्पिक उपचारको बाटो अपर्याप्त र प्रभावहिन रहने हुँदा विपक्षीहरूबाट गरिएका छानवीन प्रतिवेदन, निर्णय र पत्राचारलगायतका कार्यहरू उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी म निवेदकलाई आफ्नो सेवा अवधिसम्म निर्वाध रूपले कार्य गर्न दिनु भनी तत्कालको लागि अन्तरिम आदेशसहित उपयुक्त आज्ञा आदेश जारी गरी पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन ।

यसमा के कसो भएको हो, निवेदकको मागबमोजिमको आदेश किन जारी हुनु नपर्ने हो, यो आदेश प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्यादबाहेक १५ दिनभित्र लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी म्याद सूचना पठाई सो आएपछि वा अवधि नाघेपछि नियमबमोजिम पेश गर्नु । साथै, अन्तरिम आदेशको माग सम्बन्धमा विचार गर्दा निवेदकलाई बीमा समिति कर्मचारी सेवा विनियमावली, २०६८ को विनियम १८३ को उपविनियम (१) को खण्ड (क) र (ख) को आरोपमा विनियम १८० को खण्ड (ख) बमोजिम विभागीय कारवाहीका लागि विनियम १८८ बमोजिम मागिएको स्पष्टीकरण निवेदकले मिति २०७०।२।२८ मा पेश गरेको देखिन्छ । तत्पश्चात निवेदकलाई सेवाबाट किन नहटाउने भनी स्पष्टीकरण पेश गर्न उक्त विनियमावलीको विनियम १९० बमोजिम तीन दिनको समय दिई बीमा समितिबाट प्रकाशित सूचना बीमा समिति कर्मचारी सेवा विनियमावली, २०६८ को विनियम १९० को व्यवस्था अनुरूप उचित म्याद मान्न मिल्ने नदेखिँदा निवेदकउपर मिति २०७०।२।२८ पछिको कारवाही नटुङ्गिएको भए थप कारवाही अगाडि नबढाई यथास्थितिमा राख्नु भनी तत्कालीन अन्तरिम आदेश जारी गरी दिएको छ । यस आदेशले निरन्तरता पाउने नपाउने भन्ने सम्बन्धमा

छलफलको लागि उपस्थित हुन विपक्षीहरूलाई मिति २०७०।३।११ को सूचना दिई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।३।५ को आदेश ।

विपक्षी रिट निवेदकउपर कार्यकारी निर्देशकको पदीय दायित्व बहन गर्न अयोग्य रहेको र आफूलाई लाभ हुने विषयमा आफू अनुकूल निर्णय गर्ने गरेको र बीमा समितिको हितमा कार्य नभएको भनी त्यसको छानवीन गरी कारवाही गरी पाउँ भनी सरोकारवालाहरूबाट अर्थ मन्त्रालयमा उजूरी परेको थियो । बीमा समिति स्वायत्त शासित निकाय भएकोले त्यसका कार्यकारी निर्देशकउपर परेको उजूरीको सम्बन्धमा आवश्यक छानवीन गरी प्रतिवेदन पेश गर्नु भनी उक्त उजूरीको व्यहोरासहित बीमा समितिलाई यस मन्त्रालयबाट निर्देशन गरिएको हो । बीमा समितिले उजूरीउपर आवश्यक छानवीन गरी बीमा समिति कर्मचारी सेवा शर्त विनियमावली, २०६८ अनुसार निज उपर कारवाही गर्न सक्ने नै हुँदा त्यसलाई गैरकानूनी भन्न मिल्ने होइन । यस मन्त्रालयबाट विपक्षी रिट निवेदक विरूद्धमा कुनै कारवाही नगरिएको र कारवाहीको निर्देशनसमेत नदिएको हुँदा यस मन्त्रालयलाई विपक्षी बनाउन मिल्ने मिल्ने नहुँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको अर्थ मन्त्रालयको लिखित जवाफ ।

विपक्षी रिट निवेदकउपर परेको उजूरीका सम्बन्धमा आवश्यक छानवीन गर्न भनी अर्थ मन्त्रालयले निर्देशन गरेबमोजिम छानवीन समिति गठन गरी छानवीन गरिएको हो । उक्त छानवीन समितिको प्रतिवेदनबाट उठेका विषयहरूमा बीमा समिति कर्मचारी सेवा शर्त विनियमावली, २०६८ बमोजिम नै विपक्षीलाई स्पष्टीकरण सोधिएको हो । विपक्षी रिट निवेदकबाट पेश भएको स्पष्टीकरणमा निजले चित्त बुझ्दो जवाफ नदिएकोले पुनः स्पष्टीकरण पेश गर्न मौका प्रदान गरिएकोमा स्पष्टीकरण नै नदिई त्यसबाट उत्पन्न हुने स्वाभाविक परिणामबाट बच्न प्रस्तुत रिट दर्ता गरेको देखिन्छ । विपक्षी रिट निवेदकलाई प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तअनुरूप नै सफाईको लागि पटक-पटक मौका दिइएको र बीमा समिति कर्मचारी सेवा शर्त विनियमावली, २०६८ बमोजिम नै निजउपर विभागीय कारवाही गरिएको हो । विभागीय कारवाहीउपर रिट निवेदकले समितिसमक्ष पुनरावेदन गर्न पाउने अधिकार हुँदाहुँदै असाधारण अधिकारक्षेत्रबाट रिट दर्ता गर्न मिल्ने होइन । बीमा समितिबाट

कानूनबमोजिम नै कार्यहरू गरिएको हुँदा रिट जारी हुनुपर्ने होइन, खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको बीमा समिति र सो समितिका अध्यक्ष प्रा. डा. फत्तबहादुर के.सी. को संयुक्त लिखित जवाफ ।

बीमा समितिले आफ्नो कर्मचारीउपर बीमा समिति कर्मचारी सेवा शर्त विनियमावली, २०६८ बमोजिम विभागीय कारवाही गर्न सक्ने कुरालाई विपक्षी रिट निवेदकले पनि स्वीकार गर्नु भएको छ । विपक्षी रिट निवेदकउपर परेको उजूरीको सम्बन्धमा आवश्यक छानवीन गरी विपक्षीलाई स्पष्टीकरण सोधिएको हो । विपक्षी रिट निवेदकबाट पेश भएको स्पष्टीकरणमा निजले चित्त बुझ्दो जवाफ नदिएकोले पुनः स्पष्टीकरण पेश गर्न मौका प्रदान गरिएकोमा स्पष्टीकरण नै नदिई त्यसबाट उत्पन्न हुने स्वाभाविक परिणामबाट बच्न प्रस्तुत रिट दर्ता गरेको देखिन्छ । विपक्षी रिट निवेदकलाई प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तअनुरूप नै सफाईको लागि पटक-पटक मौका दिइएको र बीमा समिति कर्मचारी सेवा शर्त विनियमावली, २०६८ बमोजिम नै निजउपर विभागीय कारवाही गरिएको हो । विभागीय कारवाहीउपर रिट निवेदकले समितिसमक्ष पुनरावेदन गर्न पाउने अधिकार हुँदाहुँदै असाधारण अधिकारक्षेत्रबाट रिट दर्ता गर्न मिल्ने होइन । बीमा समितिबाट कानूनबमोजिम नै कार्यहरू गरिएको हुँदा रिट जारी हुनुपर्ने होइन, खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको बीमा समितिका सदस्यहरू नरेन्द्रमान श्रेष्ठ, ढुण्डिराज पोखरेल, सुरजविक्रम शाही र मदन खरेल समेतको संयुक्त लिखित जवाफ ।

नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी अन्तरिम आदेशको छलफलको लागि यस इजलाससमक्ष पेश भए पनि प्रस्तुत रिट निवेदनमा विपक्षीहरूको लिखित जवाफ प्राप्त भइसकेको हुँदा निर्णय गर्न बाधा नपरी निवेदकतर्फबाट विद्वान कानून व्यवसायीहरू बरिष्ठ अधिवक्ताहरू बद्रीबहादुर कार्की, हरिप्रसाद उप्रेती, सुशीलकुमार पन्त तथा अधिवक्ता नरेन्द्रप्रसाद गौतमले निवेदकलाई बीमा समितिको कार्यकारी निर्देशकबाट हटाउने नियत बोकी विपक्षीहरूबाट आफैँ सम्मिलित छानवीन समिति गठन गरी त्यस समितिले दिएको प्रतिवेदनअनुसार भनी स्पष्टीकरण सोधी पेश गरिएको स्पष्टीकरणमा चित्त बुझेन भनी गैरकानूनी

तवरबाट हटाइएको छ । खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट छनौट भई नियुक्त भएको व्यक्तिलाई अर्थ मन्त्रालयको आदेशमा छानवीन समिति गठन गरी हटाउन मिल्ने होइन । निवेदकले आफू सम्मिलित अन्य कम्पनीहरूबाट विधिवत रूपमा राजिनामा दिई सकेको भनी त्यसको जानकारी विपक्षी बीमा समिति समेतलाई दिएको हुँदा त्यसै विषयलाई आधार बनाई हटाउन मिल्ने होइन । यसरी गैरकानूनी रूपमा निवेदकलाई पदबाट हटाउने विपक्षीको निर्णय उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी गरी पाउँ भनी प्रस्तुत गर्नु भएको बहस र विपक्षी अर्थ मन्त्रालयको तर्फबाट विद्वान सहन्यायाधिवक्ता रेवतीराज त्रिपाठी र विपक्षी बीमा समिति समेतको तर्फबाट विद्वान कानून व्यवसायीहरू बरिष्ठ अधिवक्ता राधेश्याम अधिकारी तथा अधिवक्ता रमण श्रेष्ठ र राजकुमार अर्यालले विपक्षी रिट निवेदकलाई विधिसम्मत प्रक्रिया अनुरूप नै पदमा बस्न अयोग्य देखिएकोले हटाइएको हो । निवेदक तीनवटा कम्पनीको शेयरहोल्डर सञ्चालक भएको र बीमा समितिमा नियुक्त भएपछि पनि ती कम्पनीहरूमा निजको संलग्नता भएको हुँदा स्पष्टीकरणको मौकासहित हटाइएको हुँदा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्न मिल्ने होइन । निवेदकले बीमा समितिको निर्णय उपर चित्त नबुझेमा सोउपर पुनरावेदन गर्न पाउने स्पष्ट बैकल्पिक उपचारको बाटो हुँदा हुँदै प्रस्तुत रिट निवेदन लिई आउन मिल्ने होइन । रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भनी प्रस्तुत गर्नु भएको बहस समेत सुनी मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा निवेदकको माग दावीबमोजिम आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था समेत छ, छैन सो सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो ।

विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस सुनी मिसिलबाट देखिएको तथ्यलाई दृष्टिगत गरी निर्णयतर्फ विचार गर्दा म निवेदक बीमा समितिको कार्यकारी निर्देशक पदको लागि खुल्ला प्रतियोगिताबाट छनौट भई नियुक्त भएको हुँ । मेरा विरुद्धमा उजूरी परेको भनी बीमा समितिले छानवीन समिति गठन गरेको र उक्त समिति छानवीन गरे नगरेको भन्ने सम्बन्धमा मलाई छैन । यसै अवस्थामा अर्थ मन्त्रालयमा मेराविरुद्धमा उजूरी परेको भनी उक्त उजूरीका सम्बन्धमा छानवीन गरी प्रतिवेदन पठाउनु भनी अर्थ मन्त्रालयबाट पत्र आई तीन सदस्यीय छानवीन समिति गठन भई त्यस समितिले प्रतिवेदनको आधारमा मलाई

विभागीय कारवाई गर्नुपर्ने देखिएको भन्दै सात दिनभित्र सफाई पेश गर्नु भनी बीमा समितिबाट स्पष्टीकरण सोधियो । छानवीन समिति र स्पष्टीकरण सोध्ने कार्यमा समेत सदस्यहरू रहेका छन् । मैले समयमा नै स्पष्टीकरण पेश गरेकोमा स्पष्टीकरण सन्तोषजनक नभएको भनी पुनः तीन दिनभित्र अर्को स्पष्टीकरण पेश गर्नु भन्ने विपक्षीहरूको कार्य गैरकानूनी भएको स्पष्ट हुन्छ । विपक्षीहरूबाट गैरकानूनी तवरमा गरिएका काम कारवाही र छानवीन प्रक्रियाबाट जुनसुकै वेला मलाई सेवाबाट हटाउने सक्ने प्रबल अवस्था रहेको हुँदा विपक्षीहरूबाट गरिएका छानवीनप्रतिवेदन, निर्णय र पत्राचारलगायतका कार्यहरू उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी म निवेदकलाई आफ्नो सेवा अवधिसम्म निर्वाध रूपले कार्य गर्न दिनु भनी परमादेश लगायत उपयुक्त आज्ञा आदेश जारी गरी पाऊँ भन्ने माग गरी निवेदन दर्ता गरेको देखिन्छ ।

विपक्षीहरूबाट प्रस्तुत लिखित जवाफको व्यहोरा हेर्दा निज रिट निवेदककाउपर पदीय आचरणलगायतको विषमा प्रश्न उठेको र सो सम्बन्धमा छानवीन गरी अख्तियारवाला बीमा समितिका अध्यक्षले नै स्पष्टीकरण सोधी प्रतिवादको मौका दिई पदबाट हटाएको भन्ने समेतको जिकिर लिदै रिट निवेदनमा उठाइएका जिकीरहरूको खण्डन गरिएको देखिन्छ ।

रिट निवेदक बीमा समितिको कार्यकारी निर्देशक पदमा रहेको अवस्थामा प्रस्तुत रिट निवेदन दायर गर्न ल्याएको भए पनि प्रस्तुत लिखित जवाफ र स्वयम् यी रिट निवेदकले दर्ता गरी यसै लगाउमा रहेको रिट नं. ०६९-WO-१३३७ को उत्प्रेषण मुद्दाको जिकीरबमोजिम मिति २०७०।३।५ बाट यी रिट निवेदक बीमा समितिको कार्यकारी निर्देशकको पदमा नरहेको भन्ने देखिन्छ । निवेदकलाई सो पदबाट हटाउने कार्य गैरकानूनी भएको भनी यिनै विपक्षीहरू उपर रिट नं. ०६९-WO-१३३७ को छुट्टै उत्प्रेषण मुद्दा दर्ता गरी उक्त मुद्दा समेत आजै निर्णयार्थ यसै मुद्दाको लगाउमा प्रस्तुत भएको अवस्था छ । हाल निवेदक बीमा समितिको कार्यकारी निर्देशक पदबाट पदमुक्त भइसकेको विरुद्धको रिट निवेदन खारेज भएको अवस्थामा प्रस्तुत रिट निवेदनको औचित्यभित्र प्रवेश गरी निवेदकले उठाएका प्रश्नहरू तर्फ विचार गर्नलाई सान्दर्भिकताको दृष्टिकोणबाट समेत औचित्यपूर्ण देखिन आएन ।

अतः रिट निवेदनमा उठाइएका कानूनी प्रश्नहरूको सम्बन्धमा यसै लगाउमा रहेको रिट नं. ०६९-WO-१३३७ को उत्प्रेषण मुद्दाबाट नै सम्बोधन भएबाट प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठर्हछ । रिट निवेदनको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७० साल कार्तिक २६ गते रोज ३ शुभम.....